

РОЗВИТОК ДУХОВНИХ ПОТРЕБ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Лапко В.В.

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології Коломийський навчально-науковий інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Коломия, Україна

Професійне становлення особистості передбачає вдосконалення її духовної царини. Позаяк розвиток інтелектуальних, моральних, творчих якостей майбутнього фахівця сприяє якомога кращому виконанню професійних завдань і формує сталі відчуття задоволення своєю працею. Розвиток особистості детермінує діяльність, в тому числі, професійну. Вона ж є і засобом формування суб'єкта діяльності, може стати потребою, ціллю, цінністю і смыслом життя. Професійну діяльність визначають як цілеспрямовану діяльність суб'єкта, в якій до нього постійно ставляться ті чи інші вимоги, що стають стимулами для розвитку особистості, для формування певних рис і якостей суб'єкта праці.

Історичний досвід й сучасні наукові дослідження засвідчують – духовний світ особистості є провідною передумовою професійної зрілості особистості. Саме високо розвинута духовність вирізняє визначних представників різноманітних професій, що своєю працею посприяли цивілізаційному і культурному поступу людства.

Дослідники проблеми інтеграції духовного і професійного вважають, що предметом вивчення мають стати особливості внутрішнього світу людини, її самосвідомість і суб'єктивні шляхи сходження до духовних вершин буття. Отже, духовність постає підґрунтям саморозвитку і самореалізації людини – зверненням до вищих ціннісних інстанцій конструювання особистості.

Розвиток і самореалізація духовного «Я» суб'єкта починається тоді, коли він усвідомлює необхідність визначення для себе того, як конкретно він повинен розуміти загальнолюдські духовні цінності (наприклад, істину, добро, справедливість, толерантність...).

Мотиваційною основою психологічної готовності до засвоєння духовних цінностей є духовні потреби суб'єкту. «Духовні потреби – це прагнення до пізнання певного стану буття і до присвячення себе тому стану, який проявляється в цінностях: релігійних, естетичних, етичних чи таких, які належать до поглядів суб'єкта на істину і які переживаються як абсолютні» [1, с. 81]. Духовні потреби відображають складну психічну реальність, витoki якої слід шукати у глибинному смислі вчинків людей.

Така інтерпретація сутності духовних потреб дає змогу виділити в їх структурі два провідні компоненти:

1) рецептивний (можливість сприймання духовних цінностей, емоційне ставлення до них, задоволення від побаченого, почутого);

2) продуктивний (виявляється у творчості, духовній діяльності, створенні духовних цінностей) [2, с. 19].

Аналіз різноманітних підходів до визначення духовності дозволяє розглядати останню як процес особистий, зумовлений нейродинамічною організацією людини, спрямований на добро, моральність, альтруїзм; духовність – це внутрішнє життя суб'єкта, його почуття, думки, погляди, стосунки, що спрямовані на усвідомлення та засвоєння Істини, Добра і Краси.

Отже, на підставі викладених узагальнень, духовну потребу можна охарактеризувати як специфічну форму самореалізації особистості, що пов'язана з її світоглядом, свідомістю, співчуттям; як первинну детермінанту активності особистості, що відрізняється цілісністю рецептивного та продуктивного структурних компонентів і виявляється в практичній духовній діяльності.

Дослідження сутності духовних потреб, їх ролі у формуванні особистості студента як майбутнього фахівця, визнання можливості цілеспрямованого педагогічного впливу на його особистість надають підстави до окреслення визначальних чинників формування духовних потреб:

– духовні потреби виховуються під впливом суспільних відносин та цінностей;

– студент сприймає, засвоює потреби через усвідомлення, оцінку потреб мікросередовища – малих соціальних спільностей, членом яких він виступає; визначальну роль при цьому відіграє особистісне референтне оточення, насамперед сім'я, академічна група, гурток за інтересами, спортивна секція тощо;

– при формуванні духовних потреб важливою є орієнтація на духовні цінності людства, стимулювання самоцінних форм активності; цілеспрямоване послідовне моделювання ефекту катарсису; створення розвиваючих завдань, які ведуть до самостійного відкриття, до духовної діяльності [3; 4].

Означені чинники вимагають розробки процесуальної моделі формування духовних потреб студентів, структуру якої утворюватимуть три взаємопов'язані змістовні компоненти в певній логіці та послідовності їх реалізації: від сприймання інформації, через її інтерпретацію до активної творчої, моральної та пізнавальної діяльності. При цьому необхідна циклічна повторюваність даних елементів, що на кожному етапі мала б тенденцію до ускладнення та нового якісного виходу.

Формування духовних потреб має катарсичну основу, позаяк орієнтоване на сприйняття різноманітних почуттів, явищ духовного життя. Починаючи з юнацьких років, свідомість людини має образно-емоційний характер, тобто вже до початку навчання у особистості студента є база для переживання стану духовного очищення. Отже, регулювання контрастних духовних станів – умова ефективного формування духовних потреб.

Процес формування духовних потреб в умовах ЗВО повинен складатися з трьох етапів.

1-й етап – *орієнтаційно-спонукальний*, що передбачає підготовку викладачів, насамперед кураторів академічних груп до формування у студентів загальної установки на зацікавленість та позитивне ставлення до свого духовного зростання. На цьому етапі варто створити творчу групу психологів та педагогів, які запропонували б колегам розроблені ігрові та навчальні програми морально-духовного виховання.

2-й етап – *оволодіння засобами оптимізації стосунків між викладачами та студентами*, збагачення духовного осередку академічної групи, цілеспрямована спільна діяльність з метою формування духовних потреб, надання студентам можливості (на підставі індивідуальних духовних вражень та емоційно-чуттєвих переживань) формулювати власні судження, впливати на загальну духовну атмосферу своєї групи. На цьому етапі доцільно проводити години академнаставника за тематикою: «Осмислення сенсу життя», «Доброта й милосердя», «Що таке справжня шляхетність?», «Кожна людина цікава й цінна», «Гра, що вчить, як стати розкутим» тощо.

3-й етап – *перевірка на ефективність засобів педагогічної діяльності* спрямованої на формування духовних потреб студентів. За для цього психологи спільно з кураторами академічних груп повинні укласти розробити спеціальну програму духовного розвитку кожного члена академічної групи. Програма спрямовується на підготовку студентів до життя в соціумі через надання їм максимальних можливостей для визначення власних духовних потреб. Предметом особливої уваги має стати забезпечення пізнавальних інтересів особистості, духовне керівництво повсякденним спілкуванням, діяльністю у сфері смисловитих цінностей, пов'язаних з процесами культурного самовдосконалення.

Реалізація означеної моделі формування духовних потреб особистості студента в осередку вищої школи уможливується за дотримання низки умов:

- гуманітаризація освітнього процесу всіх напрямів навчання;
- інтенсифікація культурного життя, насичення її культурними заходами, до яких би залучалось якнайбільше студентів, викладачів і співробітників;

– поєднання зусиль професорсько-викладацького складу, діячів культури, представників мистецької і наукової еліти у плануванні і проведенні різноманітної поза аудиторної виховної роботи.

Саме позааудиторна виховна робота має створювати комфортну атмосферу для неформального спілкування, стимулювати студентів і викладачів до взаємообміну духовним досвідом, формувати відчуття причетності до професійного середовища;

3-поміж усталених форм означеного різновиду виховної роботи в контексті формування духовних потреб особливої значущості набувають:

- 1) участь студентів у внутрішньо інститутському самоврядуванні;
- 2) цілеспрямована пропаганда різних форм спілкування з одногрупниками, куратором, викладачами, досвідченими фахівцями, що досягли значних успіхів у професійній діяльності;
- 3) створення стимулів до розумової праці в межах обраної професії: конкурси, олімпіади, інтелектуальні ігри;
- 4) розробка академічного кодексу поведінки;
- 5) відродження і розвиток традицій, що відображають історію і дух навчального закладу, систему цінностей, повагу до наукових здобутків, а також до осіб, які створювали розвивали наукову, освітню, матеріальну базу ЗВО;
- б) формування іміджу «справжнього студента» здатного гідно представляти свій навчальний заклад.

Освітнє середовище в навчальному закладі – це індивідуально-розвиваючий феномен. Адже саме в ньому акумулюються наукові, освітні, етичні та естетичні здобутки минулих поколінь викладачів і студентів. Перебування в ньому нового покоління студентів має збагатити їх не лише професійними знаннями та вміннями, а й спонукати до особистісного духовного самовдосконалення.

Література:

1. Артемонова Т. Основні духовні пріоритети студентської молоді: напрями трансформації. *Вища освіта України*. 2018. № 1. С. 72–75.
2. Караульна Н. Духовність: сфера сутності чи існування людини? *Вісник НАН України*. 2017. № 1. С. 18–22.
3. Мельниченко А. Ціннісні виміри духовної культури студентів технічного ВНЗ у трансформаційному суспільстві. *Український соціум*. 2015. № 1. С. 31–43.
4. Москаленко В. Формування ціннісної системи молоді в умовах трансформації українського суспільства. *Науковий вісник Нац. мед. ун-ту ім. О. О. Богомольця*. 2019. № 1/2. С. 95–100.